

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 821.163.41.09:821.162.4.09
УДК 316.722(497.11:437.6)
ОНР

НЕБОЈША КУЗМАНОВИЋ

Скупштина општине Бачка Паланка
Бачка Паланка

СУСРЕТАЊЕ КУЛТУРА

пледоаје за изучавање српско - словачких књижевних веза

Сажетак: Вођени идејом мултикултуралности у овом раду показујемо да су Срби и Словаци имали најбоље везе и односе на овим просторима. Те везе су нарочито биле интензивне у XVIII и XIX веку, у области културе, образовања и науке, али и у другим областима – политичким, привредним и војним. Преко два века, скоро 2.500 најистакнутијих Срба се школовало у словачким школама и лицејима, а најзнаменитији словачки писци и научници - Шафарик, Колар и Штур, су образовали и утицали на десетине истакнутих српских ђака и студената. Наш рад упућује на улогу и дело Риста Ковијанића – истакнутог српског ствараоца 20 века, који је истражујући српско-словачке везе скоро 70 година „узорао најдубљу бразду” у тим везама и односима.

Кључне речи: српско-словачко заједништво, мултикултуралност, интеркултуралност, националне културе, разлика, културни плурализам, сегрегативни мултикултурализам.

НЕБОЈША КУЗМАНОВИЋ

Простори средње и југоисточне Европе су у Новом веку, а нарочито од XVII столећа места сусрета различитих култура: византијске, оријентално - турске, западноевропске и руске. Само оно прожимање и сусретање етнокултура, које је праћено разумевањем и позитивним утицајима култура једних на друге, производи општечовечанске културне седименте и доводи до тога да те културе не живе једна поред друге, него једна са другом.

Тек мултикултуралност која је самостворена дугогодишњим културним везама, а не она која се државно-политичким притисцима и апстрактном идејом натура одређеним народима, јесте претпоставка за укидање културне самодовољности и самогетоизације. Учење од других и о другима нам помаже да се боље препознамо и да себе видимо у другима, јер сами не можемо опстојати. Једино се кроз различитост, а никако кроз униформност и једнообразност, развија самобитност и одржава виталност једне културе.

За јужнословенске просторе и за наш народ - српски, од нарочитог значаја су како византијско-православно наслеђе тако и утицаји рационалистичко-просвећеног запада, пре свега у литератури, философији и архитектури. Додире нашег народа са Западом били су најизраженији на просторима Подунавља и Војводине, где су се сусретале многобројне културе и народи, па тако и сусрет српског и словачког народа.

Од краја XVII па до прве половине XX века више од 2.500 српских културних посленика и стваралаца: писаца, философа, просветитеља и научника школовало се у Братислави, Кошицама, Кежмарку, Модри и другим словачким местима. То нам говори да је велики број наших учених људи образовање стекао не само у Бечу, Будимпешти или на немачким универзитетима, већ и у Словачкој. Та чињеница је често превиђана, а на њу је својим преданим књижевно-научним радом, пре свих, најбоље указивао наш књижевник и публициста Ристо Ковијанић, и то дуже од педесет година, тачније речено скоро седамдесет, од 1927. до 1990. године.

Из Ковијанићевих радова можемо много тога сазнати о школовању и раду Доситеја Обрадовића, Вука Караџића, Бранка Радичевића, Ј.Ј. Змаја, Павла Поповића, Јоакима Вујића, Светоза-

ра Милетића и других српских просветитеља и романтичара, те о утицајима Јана Колара, Павела Јозефа Шафарика, Људевита Штура и других словачких писаца, философа и просветитеља на српску културу и јужнословенску идеју сагласја и разумевања, пре свега међу словенским народима, како кроз националне препороде, тако и кроз идеје о пансловенству, аустрословенству или „словенској узајамности” Јана Колара.

Ковијанић је писао о српско-словачким књижевним везама и односима, народној поезији, те о многим, српским и словачким писцима. Сарађивао је у словачким, чешким и српским часописима, а поред тога учествовао и на многим научним скуповима и симпозијумима посвећеним српско-словачким књижевним везама, како у Словачкој тако и у нашој земљи. Ристо Ковијанић је рођен у Ђурђевини, селу поред манастира Мораче, (Колашин) 1895. године, а умро је 1990. године и сахрањен у Котору.

Овај рад, поред осталог, представља покушај осветљавања и непрепуштања заборава човека и научника који је сав свој живот предао, како науци тако и словенофилству, које је имало облик искреног пријатељства, па и љубави према словачком народу, његовој култури, али и држави јер је Словачку сматрао својом „другом отаџбином”.

Наговор за изучавање српско-словачких књижевних веза везан је за нашу идеју о потреби ускрснућа, обнављања и јачања словенског заједништва. Мотиви за ову намеру леже, како у књижевно-културној сфери, тако и у савременим глобално - политичким и геостратешким односима. Читајући дела Риста Ковијанића, Јана Кмећа, Петра Милосављевића, других слависта, па и наших историчара дошли смо до закључка да су Срби у последња три века од свих народа, (па чак и од оних с којима су скоро један век живели у заједничкој држави), којима су окружени имали најбоље односе, како политичке тако и културне управо са Словацима.

Живећи вековима под туђинском доминацијом - турском и аустроугарском - Срби и Словаци су једни у другима препознали савезнике и пријатеље на које се могу ослонити у својој борби за национално ослобођење, развијање свог народног језика, аутономне културе и изграђивање сопствене државе. Народно савезниш-

тво и културно-књижевна блискост међу нашим народима нарочито је дошла до изражаја у другој половини осамнаестог, кроз цео деветнаести и до прве половине двадесетог века. Словаци су „улазили у живот Срба у Угарској преко школских и политичких веза” - каже Никола Радојчић, и додаје: „Сасвим се тачно осећало да се Срби смеју у пословима, за које још нису имали школованих људи, баш на њих највише ослонити.” (Никола Радојчић, 1958-1959: 50-51)

Пре тога ти односи и везе су били више спонтани и појединачни, а после тога били су соцреалистичко-идеолошки дириговани. После Другог светског рата и један и други народ су своју националну самобитност и богату националну културу потиснули на уштрб социјалистичко-комунистичке идеологије која је натурала идеју интернационализма, а у складу с тим и поништавање историје и затомљавање традиције, тако да су културно-књижевне везе морале бити идеолошки подобне, а тиме и неаутентичне.

Народна традиција, национална историја, сопствена култура, језик и веровање у будућност су нам потребни као оријентири у савременом униформном и „равнодушном” свету, односно „добу празнине” како га назива француски филозоф Жил Липовецки¹, („Књижевна заједница Новог Сада”, 1987: 9) свету који не

¹ Категорије традиције, језика културе, историје, будућности јесу вредности модерне у којој србијанско друштво у највећој мери и данас живи, а оне су у „постмодерном” западном друштву одавно потрошене и представљају анахронизам, али су, по нама, оне примереније човеку него вредности које је то постмодерно западно друштво створило - „масовна равнодушност”, „осећање досадног понављања”, „тапкање у месту”, „банализација иновације”, „одвојеност будућности од напретка”, итд.

Ако већ видимо да је пут којим други иду замагљен, зар није боље да се вратимо завичајној „пољској стази” и старим вредностима. Савремени француски филозоф из Гренобла, Жил Липовецки (Gilles Lipovetsky) у веома доброј студији *Доба празнине*, још пре двадесет година (1983.) навешћује исцрпљеност постмодерне парадигме, односно крај такве западне цивилизације, крај који је она логиком свог унутрашњег развоја произвела: „Велики модерни стожери, револуција, дисциплина, световност, авангарда напуштени су због хедонистичке персонализације; технички и научни оптимизам је опао, будући да су безбројна открића пропраћена хипернаоружавањем блокова, уништавањем животне околине, повећаном усамљеношћу појединца; више ни једна политичка идеологија

признаје право на различитост, да не бисмо остали, кантовски речено у „самоскривљеној незрелости”,² (Владимир Филиповић, 1982: 17) и тиме доживели крај сопствене историје.

Савремена идеја и пракса глобализације јесу светски процеси па се данас поставља питање како да се према њима односи наша култура. Уколико се овај светски процес некритички прихвати постоји опасност да се поништи народоносни субјективитет (језик, традиција, вера, национална књижевност), без којег нема стваралаштва по мери човека, јер стваралаштво проистиче из различитости. Када се томе дода културни хегемонизам, у којем тзв. „велике” културе (данас је то једна западно-европска) потпуно потискују тзв. „мале”, или им оне служе само као „фусноте”, долазимо у ситуацију у којој се „Вавилонска кула” поново гради пред нашим очима.³ (Поља, 1989: 364)

није у стању да запали масе, постмодерно друштво више нема ни идоле ни табуе, више нема славодобитну слику о самом себи, више не постоји историјски пројект кадар да мобилише, нас одсада одређује празнина. (подвукао Н.К.) то је празнина лишена трагичности и апокалиптичности.”

² Говорећи о одговорности човека, али и народа, велики немачки филозоф Имануел Кант објављује 1784. године у часопису *Берлински месечник текст* у коме поставља питање избора и одговорности и даје „изборну лозинку” по којој су човек и народ сами одговорни за свој избор: „Просвјетитељство је излаз човјека из његове малољетности, за коју је сам био крив. Малољетност је неспособност служити се својим разумом без водства некога другога. човјек је сам крив за ту малољетност, јер узрок за њу не лежи у недостатку разума, него у недостатку одлучности и храбрости да се човјек својим разумом служи без водства некога другога. Sapere aude!”

³ Између осталих на ово је упозоравао и Данило Киш у једном од својих последњих интервјуа. На питање да ли сте незаинтересовани за Французе или за свет уопште Киш одговара: „што се тиче радозналости, радознао сам, али није лако са Французима ни са светом” - гласи његов ироничан одговор. „У Француској, за Французе, овде не говорим о просечним људима, већ о великим француским интелектуалцима - не постоје Његош, Крлежа или Ади, Петефи. Само стручњаци знају за ова имена.”

Блиско историјско искуство⁴ (Ристо Ковијанић, 1973: 10) нас учи чему води некритичко прихватање једног епохалног покрета - социјализма као светског процеса: потискивању субјективних моћи на рачун колективитета, па се после показује да он (колективитет) не може сам од себе да егзистира што доводи до његовог урушавања и распада такве заједнице. С друге стране неприхватање овог процеса води у потпуну изолацију, која се приказује као самоизолација, а која опет води слабљењу духовно-културног стваралаштва, јер се без контаката са другима упада у културну самодовољност и сумњиво месијанство.

Један од могућих путева којим би се решила ова, ни мало спекулативна дилема, већ напротив веома стварна опасност за опстајање, како наше прошлости, тако и неизвесне будућности, би могао бити и пут „словенске узајамности”. Иако би овај словенски пут могао да личи на историјски анахронизам и неоромантичарску заблуду није згорег напоменути да се историја не завршава II веком, нити атлантистичком културом. Досадашња историја сведочи о смењивању различитих цивилизација, а словенска још ни данас, према шпенглеровој периодизацији, није доживела свој врхунац.

Идеју словенске узајамности међу првима је осмислио и у делу *О књижевној узајамности међу различитим племенима и наречјима словенског народа* систематски изложио Јан Колар 1835. године и створио „платформу легитимитета тадашњих пре-

⁴ Један од прилога блиском историјском искуству наша два народа може бити и песма која се пре стотину година певала у Словачкој. „У доба народног препорода, на уснама скоро сваког Словака живела је песма романтичарског песника Јураја Звестоња Буле (+1898), који је братиславски пораз (из 907. године, када је погинуо великоморавски владар Мојмир II, прим., Н.К.) повезао с косовским.”

„Bratislava, Bratislava,
Tam zapadla Slávov sláva,
.....
.....
Hej, Kosovo, krásne pole,
Ty s' zavládalo Srbom bôle.
Nad tebou vial barjak cár-Lazara,
Žije o ňom povest' stara ...”

породитељских стремљења словенских народа”, -каже Јан Кмећ. (Јан Кмећ, 1987: 269)

Према Кмећу, у српској славистици, али и шире у науци, словенска узајамност се углавном схвата само као општи појам за зближавање словенских народа, а не виде се нијансе и крупне разлике које ту постоје. Да би се ова недореченост и апстрактност избегла, по њему је неопходно правити разлику између: словенске узајамности, славизма, панславизма или свесловенства и аустрославизма.

Тим поводом Кмећ у *Југословенско - словачким славистичким везама* даје веома добро објашњење, које ћемо због прецизности и важности навести у целини: „Мада, на први поглед магловита, идеја словенске узајамности из времена стварања основа за покрете народних препорода словенских, а нарочито мањих словенских народа, била је ипак прецизно искристалисана, издиференцирана, дефинисана и формулисана као хуманистичка културно-духовна сарадња и нова кохезиона снага етнички сродних словенских народа, те се као једна посебна идеологија и уверење о властитој будућности народа не би смела бркати са славизмом, словенофилством, панславизмом, аустрославизмом или другим посебним видом испољавања словенске свести или окупљања словенских народа. Мање (славизам) или јаче (словенофилство) испољавање словенске свести може бити и сасвим неопредељено, спонтано или инокосно, без икаквог концепцијског уверења какво идеја словенске узајамности треба да има, односно обавезно претпоставља, док окупљање свих Словена (панславизам) или окупљање Словена аустроугарске монархије (аустрославизам) обично претпоставља и друштвено-политичку операционализацију својих програмских начела, што идеја словенске узајамности очигледно нема, јер, остајући само у духовно-културној сфери и на нивоу футуристичког веровања, пази да не задире у конкретне друштвено-политичке прилике или државно-правне интересе.” (Ибидем, 213-214)⁵

⁵ О Коларовој идеји словенске узајамности шире погледати код Кмећа, у *Југословенско-словачким славистичким везама*, од стр., 267. до стр., 274., те у књизи студија и есеја: Јан Кмет', Erbi a ohniska („Грбови и огњишта”), текст „Kollarova teoria slovanskej vzajomnosti” од стр., 59-71. Изabrao и приредио Др Михал Хар-

С друге стране, Коларову идеју „словенске узајамности” Петар Милосављевић, у књизи Срби и њихов језик, види управо као идеју која залази у поље политичког. „Јан Колар је, у свом тексту, био први од значајнијих слависта који је проблему језика прилазио превасходно политички а не филолошки. Добровски, Копитар, Шафарик који су разликовали српски (односно илирски) од хрватског језика чинили су то на основу филолошких критерија. Јан Колар је те разлике брисао на основу идеала о словенској узајамности. Последице тог његовог идеализма биле су посве практичне. Језик који је дотле, за славистички свет, био само српски, постајао је и српски и хрватски.” (Петар Милосављевић, 1997: 427-431)

Колар је тврдио да постоје четири словенска народа: Руси, Пољаци, Чеси и Илири, а у Илире би спадали Срби, Хрвати, Крањци и Бугари. Преводилац Коларове књиге *О књижевној узајамности ... славјанског народа* (Београд, 1845.) Димитрије Теодоровић је у свом преводу Коларов термин илирски замењивао речју српски: „...Учени и изображени Славјанин другога реда нека се и у мања наречија и поднаречија упушта, као, на пр. у руском наречију са малоруским, у србском (код Колара илирском, прим Н.К.) са Хорватским, Вендским и Бугарским,...” (1849:8-9). Превод Коларовог текста у *Даници Илирској* (1836:29, стр. 115.) гласи: „Славјанин учени и изображени на другом ступају стојећи нека се упушта и до поднаречјах ко на пример у руском наречју до малоруског; у илирском до сербског, хрватског, крањског и бугарског...” Према Милосављевићу Колар је имао намеру да обједињавањем, а тиме и смањивањем броја језика повећа комуникативност међу словенским језицима, како би се књига објављена на једном наречју могла читати на целом словенском подручју.

Коларова словенска узајамност и његово „илирство” били су идеалистичко-романтичарски засновани, односно били су „плод добрих намера”, те их као такве ваља и посматрати, а из „узајамности” ваља црпити оно што може данас бити примењиво

пањ, „Завод за уџбенике и наставна средства”, Београд, - „Култура”, Вацкy Petrovec, 1997. година.

- једна од тих ствари јесте и ревитализација српско -словачких књижевних веза.

Од свих набројаних термина односно идејних или идејно-политичких уверења словенска узајамност нам се чини најприменија данашњем времену. Наравно, данашња словенска узајамност мора, у односу на Коларову, бити редефинисана. Она треба да очува националну самобитност словенских народа, а с друге стране да омогући приближавање словенских народа једних другима.

На крају XX века сви словенски народи имају своје државе, али ни једна од њих нема словенску препознатљивост. Од словенских карактеристика углавном имају своје националне - словенске језике, али ништа више од тога. У државно-политичком смислу су републике грађана, а у духовно-културном заједнице у којима влада образац модерно-масовне културе западног типа, тако да немају своје препознатљивости. Између нпр. Чешке и Словеније с једне стране и Немачке с друге, у културном смислу не постоје разлике, па је чак, с позиције глобализма, пожељно да се оне потпуно пониште.

Данас је ситуација наизглед и тежа него век и по раније „кад су постојале само три слободне и независне словенске државе, - велика Русија, мала Србија и малена Црна Гора” - каже Ристо Ковијанић и додаје: „Туђи језици ширили су се наметањем, а негде и грубом силом. ... У Варшави, Будишину, Прагу, Љубљани и Загребу много се говорило њемачки; у Братислави, Ужгороду и Новом Саду говорило се много мађарски; у Скопљу много турски, а у нашим приморским градовима много италијански. У потчињеним словенским земљама народни језик је сузбијан, прогоњен и гушен. Отуда је у крајевима слабијег народног отпора, нарочито на периферијама појединих народних цјелина, однорођавање било тада у пуном јеку. Изузев Црне Горе и новоослобођене Србије, то се спроводило на цијелом словенском подручју од Балтичког до Егејског и од Црног до Јадранског мора. ... Пригушити језик значи пригушити народ, сломити језик - сломљен је

народни дух, уништити језик - уништен је народ.”⁶ (Р. Ковијанић, 1962: 778)

Тиме што је везана за духовно-културну сферу „словенска узајамност”, односно данашње **словенско заједништво**, има шансу да се поново успостави као пожељан вредносни идеал за оне словенске народе који верују да будућност не лежи у западноевропској униформности, већ у словенској, помало „анархичној”, различитости која је њена диферентна спецификација. За неке је то недостатак, али ако погледамо даље - историја нас учи да без дивергентности нема опстанка, нити будућности.

У време Шафарика, Колара, Штура, Вука, Његоша, руских и осталих словенских слависта словенска узајамност се огледала у писању прогласа -Шафариков *Проглас Словацима* (Словенима) из 1817, у Вуковом сакупљању народних песама, из 1814, изради речника народних језика, оснивању националних културних удружења, студирања у словенским градовима, блиским, честим и јаким културним везама - материјална помоћ, размена књига и писама итд. О везама и утицајима Ковијанић каже: „Под утицајем Вукових *Српских народних пјесама*, Колар и Шафарик су, заједно са својим школским другом Јаном Бенедикти-Блахославом, још у

⁶ Ковијанић нас у овом тексту обавештава да је аутор југословенске државне химне словачки песник Само Томашик. То је чињеница коју је тада „мало југословенских грађана знало”, што је вероватно и данас случај. Само Томашик је писао песме на словачком и чешком језику, бавио се и српским темама и мотивима: „Уздизао је Србију и Црну Гору, коју назива 'Новом Спартом', и величао њихове борбе за слободу: одушевљавао се Краљевићем Марком, Обилићем, ... и Карађорђем”. Неке његове песме носе ове наслове: *Посљедњи јањичар и Краљевић Марко, Црна Гора, Боју Дуги*.

Песму *Хеј Словени* испевао је 1834. године, у време када је „узростала млада славистика”, под насловом *Словенима*. Томашик је песму испевао на чешком језику, а први путјује објавио 1838. године. Починјала је са „Хеј Словаци”, али је касније измењена у „Хеј Словени”, што одговара и садржају песме. Први пут је изведена, као словенска химна, на Прашком свесловенском конгресу 1848. године, а други пут на Словенском конгресу у Москви 1867. године.

Томашикова химнична песма је дуго година имала карактер буднице која је код словенских народа под Аустроугарском имала ослободилачку улогу. „Познато је да су многобројни појединци, цијеле чете и батаљони Словена из аустроугарске војске прелазили на руски и српски фронт пјевајући *Хеј Словени*.”- додаје Ковијанић, *Стварање*, стр., 782.

Братислави добили идеју за скупљање и издавање словачких народних песама, чија ће се прва збирка појавити 1823. године (*Световне песме словачког народа*)". (Ристо Ковијанић, 1963: 25)

Цео деветнаести век је био испуњен словенском узајамношћу, а резултати су били више него добри: ударени су и учвршћени темељи многим научним дисциплинама и културно-научним институцијама (историји књижевности код Срба - Шафарик, Матици српској, словачкој и чешкој, академијама наука код Срба, Словака и Хрвата, гимназијама - Карловачка и Новосадска, итд.).

О класичном примеру словенског пријатељства говори нам Ристо Ковијанић у тексту *У духу Колара, Шафарика и Штура*, из 1939. године. Ковијанић каже: „Najradšej ukazujeme na klasický príklad bratstva a spojenectva slávneho srbského cara Dušana a slávneho českého kral'a Karola IV., 'otca vlasti', ktorý písal Dušanovi takto: 'Najmilší brat! My sme vo svojej kráľovskej hodnosti blízki a ešte viac náš sblízuje náš vzájomný vznešený slovanský jazyk, ... a vznešenost' toho jedného šľachtného jazyka z Milosti Božej ako št'astné znamenie tvorí v nas rovnake čítanie'..."⁷ (Р. Ковијанић, 1939: 3-4)

О идеји словенског заједништва данас, и потреби међусобног превођења књижевних дела говорио је, још пре тридесет година Ристо Ковијанић: „Словачка је у односу на стање до 1918, направила огромни напредак у духовном, материјалном и сваком другом погледу. Развили су велику научну, књижевну и књижевно преводилачку дјелатност. Ми смо у завидном положају у погледу њиховог интересовања за нас, за нашу књижевност и културу. Превели су многа дјела наших писаца, али ми, на жалост, изузев Словенаца, готово ништа не преводимо из њихове књижевности. На Универзитету Коменског, у Академији, Савезу књижевника и библиотекама имају доста зналаца српскохрватског језика. Међу њима је и група Словака из Војводине: А. Сирацки, бивши предсједник Академије, М. Топољски, бивши ректор Универзитета, др Клатик и др Ј. Сирацки, Врбацки, чаплович, чајак ... Активни су и угледни слависти, професори универзитета

⁷ Овај Ковијанићев текст је написан у тешким данима окупације чехословачке, а прочитан је августа 1939. године на заседању *Матице словачке* у Југославији.

и научни радници Станислав, Пишут, Паулини, Тобик, Ондруш, Бунчак, Фридецки, Хома, Амбруш, Бртањ, Котван итд. Све су то наши велики пријатељи."⁸ (Ристо Ковијанић, 1967: 8) Ово је заиста импозантан број словачких научника, чији је рад узидан у здање словенског заједништва и грађење српско-словачких књижевних веза.

Идеја словенског заједништва, упркос многим препрекама, није апстрактна одредница, јер су словенске везе и данас присутне: славистички конгреси и сарадња слависта, филмски и музички фестивали словенских и православних земаља, међусобне посете фолклорних друштава (најизразитије из Украјине, Словачке и Србије), посете црквених хорова, сарадња српских и руских интелектуалаца. Најмања је сарадња у области књиге, јер се веома мало међусобно преводи, а то је једна од најважнијих области. Али ипак, сва врата за оживљавање словенског заједништва нису затворена.

Сарадња и словенска узајамност коју су Срби и Словаци, и међу њима најумнији - Вук, Његош и Бранко с једне стране и с друге - Шафарик, Колар и Штур -, остваривали у првој половини деветнаестог века, може да буде прави оријентир али и добар путоказ како данас ваља остваривати духовно-културну сарадњу између наших народа, како не бисмо завршили у западној духовној пустопољини.

Вредност и границе Ковијанићевих истраживања српско - словачких веза

Ковијанићев допринос истраживању српско-словачких књижевних веза је велик и незаобилазан за сваког слависту и компаративисту који се бави овим питањима. О његовом доприносу српски и словачки слависти, као што су Јан Кмећ, Андреј Врбацки или Златко Клаћик су писали и говорили, али, често, само узгредно. Поводи су били углавном пригодничарски - додела награда и признања Ковијанићу, обележавање његових годишњица, или спомињање у напоменама, уз радове који спадају у

⁸ Интервју са Ристом Ковијанићем у титоградској *Побједи*, рубрика Разговори: разговарао М. Стојковић, Титоград, 5.11.1967.

поље српско-словачке компаративне књижевности, као нпр. Кмећово истраживање југословенско-словачких славистичких веза.

Ковијанићев рад у овој области се нашао у двојаком положају. С једне стране он је значајан и за српску и за словачку књижевност, и као такав би требао бити предметом истраживања и једне и друге историје књижевности. Међутим, истраживачи су од њега само парцијално узимали оно што им је у том тренутку за њихове радове било потребно. С друге стране његова истраживања нису, наизглед, била довољно национално заокружена да би постала засебним предметом истраживања српских и словачких историчара књижевности. Због тога је Ковијанићево дело у историји књижевности остало недовољно оцењено.

Данас се, у контексту свеприступне ревалоризације књижевности, проузроковане растакањем држава - посебно словенских, и стварањем нових према географско-грађанском, а не националном принципу, чак може поставити и питање о Ковијанићевој припадности корпусу српске књижевности. Због тога се питање валоризације његовог дела налаже као неопходно.

Књижевно дело Риста Ковијанића припада корпусу српске књижевности. Ковијанић је духовно растао на седиментима српске културе, која обухвата језик, писмо, традицију, историју и православну веру и културу. Предмет његових књижевних истраживања јесте историја српске књижевности у контексту српско-словачких књижевно-културних веза.

С друге стране, Ковијанић припада и корпусу словачке књижевности, у мери у којој јој је дао допринос. Вероватно ће се ускоро поставити и питање о његовој припадности некој будућој црногорској књижевности, јер се култура и књижевност увек јављају као важан атрибут државности. Неоспорно је да Ковијанићево дело спада и у корпус црногорске културе, у државно-политичком смислу - пре свега због архивских истраживања о Котору, поморству, медицини, развоју школства на том простору, али у књижевном смислу он остаје у пољу српске књижевности.

Ако и прихватимо примедбу да језик на коме писац ствара није довољан аргумент за припадање одређеној националној књижевности, у Ковијанићевом случају други елементи: ћирилично писмо којим пише, предмет истраживања - српска књижев-

ност и теме и мотиви из српске књижевности, историје и културе су круцијални аргументи да Ковијанићево дело посматрамо као интегрални део српске књижевности и културе.

Свака будућа ревалоризација Ковијанићевог дела - која се увек показује као ванкњижевна, јер полази са тренутно владајућих идеолошких позиција, а оне се врхуне у „егоцентризму” (у складу са задатим системом треба уклопити чињенице како тај систем не би остао апстрактна конструкција) - не може заобићи ове аргументе.

Ово питање сматрамо важним због накнадних „учитавања” сопствених идеолошко-књижевних позиција којима су историчари књижевности и културе склони. Зар нам пример *Дубровачке књижевности* није поука куда води неправовремена валоризација. Дубровачка књижевност је била и српска и хрватска и италијанска, али је данас остала само хрватска. штете због таквих поступака су ненадокнадиве, а у најлошијем облику ће се показати код наших потомака, који ту књижевност сигурно неће познавати, јер ће им она бити презентована као и било која друга страна књижевност.

Да би се такве ситуације избегле, руководећи се истином која је утемељена у књижевно-културним чињеницама, а не идеолошким или емотивним позицијама, неопходно је истраживати сваки детаљ, сваку реч и мисао своје културе, како је говорио Ковијанићев учитељ Павле Поповић.

Управо такво инсистирање на детаљу и свакој чињеници, везаној за српско-словачке књижевне везе које је спроводио Ковијанић, оставило нам је у наслеђе неисцрпни књижевни фонд који је право богатство за српску и словачку књижевност. У Ковијанићевом случају позитивистички приступ у истраживању књижевности се показао као веома добар, јер да није користио тај метод многе чињенице и идеје везане за књижевно дело наших најистакнутијих научника и књижевника из XVIII и XIX века би остале неосветљене и заборављене. У тексту „Проблематика књижевне повијести” Виктор Жмегач пише: „Нема сумње да је књижевно-историјска пракса каснијега 19. столећа бивала богатија, напосе у квантитативном погледу, јер је марљивост у архивским истра-

живањима омогућавала неупоредиво бољи увид у грађу.”⁹ (Зденко шкроб / Анте Стамаћ, 1986: 41) Недостатак таквог приступа јесте у томе што пред собом имамо „море чињеница”, које нас наизглед одвлаче од предмета истраживања, међутим, у сваком случају је боље да их имамо пред собом, па да их користимо за неке друге теме, или у неко друго време.

Границе Ковијанићевих истраживања су одређене предметом и методом, тако да његови радови из српско-словачких књижевних веза нису књижевне анализе. Међутим, када је применио други приступ, пре свега у „Књижевним истраживањима”, где је Његошева дела посматрао аналитички Ковијанић је показао да му ни друге књижевне методе нису стране, а при томе је користио податке до којих је дошао архивским истраживањима. О тим Ковијанићевим радовима позитиван суд су дали Александар Младеновић, Љубомир Дурковић-Јакшић и Младен Лесковац.

Закључак који нам се, на крају, намеће лежи у чињеници да је дело Риста Ковијанића незаобилазни беочуг за истраживање српско-словачких књижевних веза и прави оријентир за стварање словенског заједништва, које нам је данас потребније него у време када су га Шафарик, Колар, Штур, Вук, Бранко, Даничић, Змај и Милетић најпреданије плели.

⁹ У књижевности је позитивизам, као интерпретативни метод, био доминантан крајем XIX, а у неким земљама и почетком XX века. Његов родоначелник у књижевности Иполит Тен (1828-1893), по угледу на природне науке, тежио је егзактности. Предмет интерпретације није сам текст већ и аутор, односно контекст у којем је дело настало. „У средишту стручњакове пажње не налази се само књижевно дело, него његов писац.” - каже шкроб у: *Увод у књижевност*, стр., 490.

Позитивизам као духовна оријентација јавио се у XVIII веку, а његовим оснивачем се сматра Дејвид Хјум (1711-1776), који је „од знања тражио неопориву сигурност”, што спекулативна философија, по њему не може пружити. Даље, према Колаковском позитивизам се у најопштијем смислу „... ослања на специфично схваћену науку, као скуп посебних сазнања о појединачним чињеницама, до којих се доспева помоћу искуства и егзактних научних метода, ...”. Видети: Лешек Колаковски, *Филозофија позитивизма*, „Просвета”, Београд 1972., стр., 62-71.

Допринос мултикултуралности

Како Ковијанићеве радове из српско-словачких књижевних веза не потпадају само под предмет историје књижевности, већ шире и у поље културе, сматрамо да се његово дело може посматрати и културолошки. Да би се пружило објашњење о доприносу који Ковијанићево дело пружа мултикултуралности неопходно је извршити термилошко одређење појмова култура, национална култура и мултикултуралност.

Познато нам је да социолози на разне начине одређују културу, а резултат разних приступа је постојање више од 250 дефиниција културе, па се поставља питање да ли се она уопште може дефинисати. Због тога је културу најсврхосходније дефинисати у најопштијем смислу као свеукупност човековог стваралаштва у духовној равни, где су производи науке и уметности њени саставни делови. Култура помаже човеку у стварању и очувању његовог идентитета и претпоставка је за процес самопознавања који је основни човеков императив. човеково стваралаштво у материјалној сфери потпадало би под појам цивилизације, која као општији појам у себи обухвата и културу.¹⁰ (Милан Трипковић, 1998: 323) Из чињенице да је различитост основна детерминанта човека произилази да су и производи његовог духа у одређеним временима и просторима различити. Тако култура није један хомоген и непромењив друштвени производ. У оквиру једне друштвене заједнице постојање једне културе коју називамо доминантном и оних које називамо поткултурама или контракултурама је сасвим извесно, а исто тако и постојање различитих култура на одређеним просторима где живе одређени народи.

Постојање грчке, римске, византијске, западне, оријентално-турске, афричке, руске, кинеске, идр. култура јесте евидентно.

¹⁰ Један од наших социолога, који се појмом културе бавио у многим радовима и уџбеницима, Милан Трипковић, дефинише културу „као сложену целину материјалних и духовних тековина и вредности које се, као производ човековог деловања, стварају, мењају и преносе кроз историју, а чији је основни циљ да олакшају и осмисле људску егзистенцију.”

Како је и сам *појам* културе производ Запада у теорији је уобичајено да се друге културе одређују у односу на „западну културу”. Агнеш Хелер каже: „културе су били затворени светови који су могли бирати да остану затворени, или да се отворе ризикујући да изгубе своје особености и да постану слабе у односу на западну културу”. (Агнеш Хелер, 1988)

О одликама те западне културе, почетком века, писао је руски филозоф Цепреј Трубеској: „човек с веома израженом егоцентричном психологијом себе сматра агностичким центром васељене, венцем сздања, најбољим, најсавршенијим од свих суштатастава. Од два различита суштатастава, оно које је њему ближе, њему више сличи - боље је, а оно које се удаљава од њега - лошије је. По томе, свака постојећа групација бића којој човек припада, код њих се признаје за најсавршенију. Његова породица, његов родослов, његово племе, његова раса -боље су од свих осталих њима сличних.” (Сергеј Николајевич Трубеској, 1920: 6)

Прва половина двадестог века је обиловала критикама западне културе (Шпенглер, Ле Бон), а тако је мислио и наш Владимир Дворниковић: који каже: „читава европска култура саграђена је на науци и на њеној техничкој примени. Наука је специфициум Европе и европског духа. Оријент „науке” у европском смислу уопште ни не позна. А управо на тај корен европске културе пала је тешка секира.

У свеопштем паду духовних вредности прегазише они који „примењују” и искоришћавају оне који раде и стварају. Сви душевни ствараоци па тако и научни данас су у Европи материјално прегажени. Гомила која јури, стиче, управо онај интелектуално и морално најневреднији слој људи лакомо и гладно прождире све тековине и плодове европске цивилизације, та врста људи шири се и исисава све -да на крају обамре цели културни организам.” (Владимир Дворниковић, 1995: 97)

Да би се избегао егоцентризам неопходно је посветити се сопственом, индивидуалним самопознању. На тај начин ће сваки човек да се препозна међу својим претходницима. Духовни и душевни живот сваког човека увек у себе укључује одређене елементе „родне психе” и духовни лик сваког посебног представника

датог народа, при томе садржавајући у себи неизменљиве црте националног карактера, сматра Трубеској.

Поред рада на самопознању неопходна је и активна укљученост у националну културу а не пасивно усвајање те културе. То је дужност сваког члана заједнице, а с друге стране „национална култура сваком члану дате националне целине дозвољава да буде и остане свој” - каже Трубецкој и закључује: „Као што се из свега овога види, између индивидуалног и националног самопознавања постоји најтешња унутрашња веза и постојано узајамно дејство. што више у датом народу има људи 'који познају сами себе' и 'постају сами своји' - тим успешније у њему тече рад на националном самопознавању и задавању самобитне националне културе...”¹¹ (Трубецкој, 312)

Под националним карактером Слободан Јовановић је подразумевао оне идеје које народ има о својој историји, о свом сопственом карактеру и о својим задацима у будућности. „Идеје које један народ има о себи самоме, о својој историјској судбини, о својим неоствареним идеалима, налазе првобитно израза у народним предањима и легендама, а доцније у делима њених политичара, књижевника, па чак и научника. Сви су они на разне начине тумачи народне самосвести и неимари онога што би се могло назвати националном идеологијом.”¹² (Слободан Јовановић, 1991: 543)

Једино упознавање и развијање сопствене националне културе може да представља допринос култури уопште. На тај начин је и Ристо Ковијанић кренуо од сопствене, односно појединачне, српске културе и стигао до везе са другом културом. Потврду за овакав приступ поново налазимо код Трубецкоја: „У својој националној култури сваки је народ обавезан да снажно испољи сву

¹¹ Неосветљена национална прошлост, а пре свега национална култура, води стварању „лажне свести”, која штети човеку како на индивидуалној тако и на колективној равни, што је наша блиска историја показала у најгорем виду. О томе шире погледати, а на примеру српске филологије, код Петра Милосављевића у: *Систем српске књижевности*, „Народна и универзитетска библиотека”, Приштина, 1996., стр., 338.

¹² Овај текст је први пут објављен 1964. године под насловом „Један прилог за проучавање српског националног карактера”, Виндзор, Канада.

своју индивидуалност, не би ли се сви састојци те културе ускладили једни с другим, будући да су обојени у један општи национални тон. Различитости националних култура треба да буду тиме јаче, што су јаче разлике националних психологија, које носе посебни народи. Код народа блиских по свом националном карактеру, и културе ће да буду сходне. Али, општељудска култура, једнака за све народе - немогућа је. У дречавај шароликости националних карактеристика и психичких типова, таква 'општечовечанска култура' пре би се свела на задовољавање чисто материјалних потреба, уз пуно занемаривање духовних потреба, пре би свим народима натурала облик живота који проистиче из националног карактера неке појединачне етнографске карактеристике. И у том, и у другом случају, та 'општељудска култура' не би одговарала потребама постављеним у свакој изворној култури. Она не би никоме донела истинску славу.

Стремљење ка општечовечанској култури, на тај је начин дужно да буде отклоњено. Обрнуто, стремљење сваког народа да сазда своју сопствену националну културу, налази за себе потпуно оправдање. Сваки културни космополитизам или интернационализам заслужује решеност осуде." (Трубецкој, 313)

Само она национална култура која је ослобођена егоцентризма; односно „лажног национализма”, који се огледа у хегемонији и глобализму (глобализам једну културу представља као општеважећу и једино ваљану); може да пружи допринос својим члановима али и осталом човечанству.

Пример хегемонистичке културе јесте и оријентално-турска култура која је над нашим народом доминирала пет векова. Њена доминација се није огледала само у бројности и моћи сабље, већ и у поништавању српске духовности и културе. „Освајачка политика агресивних османлија почивала је, како то запажа и мудро коментарише Милан Кашанин, на спознаји да народ без државе и без културе представља масу - рају, а раја не твори историју него јој служи.” - каже Никола Кусовац.¹³ (Никола Кусовац, 2000: 87)

¹³ Кусовац у тексту пише да се и данас на размеђи миленија у Србији сукобљавају традиционалисти и модернисти, националисти и мондијалисти, те да је „императив времена у коме живимо, можда и питање опстанка, спознаја истине да универзалне цивилизацијске вредности нису друго него збир аутентичних инди-

Мултикултуралност је појам који се у теорији почео употребљавати у последњој деценији овог века. Он, у суштини, означава легитимно и равноправно постојање различитих култура на једном простору. Када се овај термин употребљава онда се мисли на егзистирање различитих националних култура, а не на различите сегменте једне културе - поткултуре, контракултуре и сл. Као што руски филозоф Сергеј Трубецкој тврди да општечовечанска култура, која се данас догађа под називом глобална култура, до које се стиже глобализацијом, односно културним неокOLONИЈАЛИЗМОМ, не доноси добра човеку и народима, тако мултикултуралност и интеркултуралност (као процес којим се стиже до ње) отвара могућности да посебне националне културе постоје једна са другом и да се прожимају, надопуњују, али да при томе свака од њих задржава своју самобитност.

Ристо Ковијанић је својим делом пружио велики прилог мултикултуралности, јер је подједнако дао допринос и српској и словачкој култури. Истражујући српско-словачке књижевне везе Ковијанић је практично показао како две самобитне, додуше блиске, културе могу да утичу једна на другу, а да то буде на обострану корист. Упознавајући историју своје културе и књижевности, преко Срба који су се школовали у Словачкој, Ковијанић упознаје и словачке књижевнике и културне посленике. Он показује како школе у Словачкој и словачки рационалисти утичу на стварање рационалистичког духа код Срба, а затим и какве су везе српског и словачког романтизма, и како истакнути српски писци утичу на словачке романтичаре.

На тај начин постаје видљиво да је самопознавање себе и сопствене културе немогуће без познавања другог. Ковијанићев допринос својој националној култури, али и мултикултуралности не лежи само у томе што је он дошао до тих сазнања, већ и у томе што их је он пренео нама, тако да се даљи рад на самопознавању може наставити.

Трагање за сопственим националним идентитетом је повезано са сусретањем култура и њиховим прожимањем. На просто-

видуалних стваралачких достигнућа, која могу бити прожета духом регионалног и националног”, стр., 88.

ру Подунавља, а посебно Војводине, мноштво националних култура данас нам се показује као предност, иако је у прошлости то сматрано недостатком, јер су се оне углавном сукобљавале. Сукобљавање је проистекло из „егоцентричности” које су одређене културе имале и сматрале да је њихова култура напреднија и боља од осталих. То се најбоље видело на примерима германизације и хунгаризације које су се вековима проводиле на овим просторима, а на које је својим радовима упозораво и Ристо Ковијанић.

Културни имеперијализам ових култура је проистекао из културног егоцентризма (закупљеност сопственом културом и њено ширење стратегијом „Лебенсраум-а”) и сегрегативног мултикултурализма (све су културе једна поред друге, али су одвојене и затворене). Резултат таквог приступа су били непрестани сукоби међу културама.

С друге стране културни плурализам може да води у културни релативизам и у крајњој инстанци глобализам, односно у „смрт духа и културе”, а доминацију материјализма. Једино умереност у културном прожимању - упознавање других, узимање од других, давање другима и чување самобитности - одржава мултикултуралност као позитиван процес и развој свих култура подједнако.

Потпуно смо уверени да је дело Риста Ковијанића права мера ових односа међу културама, а то његово залагање за српску културу и истовремено велико поштовање словачке културе најбоље доказују.

Литература:

- Радојчић Др Никола (1958-1959), *За више светлости у нашем XVIII веку*, „Зборник Матице српске за књижевност и језик”, књ. 6-7/1958-1959,
- У *Доба празнине*, Огледи о савременом индивидуализму (1987), „Књижевна заједница Новог Сада”, Нови Сад,
- Филиповић Владимир (1982), *Класични њемачки идеализам*, „Накладни завод Матице хрватске”, Загреб,
- Новосадски часопис *Поља*, број 368. из 1989. године

- Ковијанић Ристо (1973), *Српски писци у Братислави и Модри XVIII-XIX века*, МСНС,
- Кмећ Јан (1987), „Југословенско-словачке славистичке везе”, ВАНУ, Нови Сад,
- Харпањ Михаел (1997), „Завод за уџбенике и наставна средства”, Београд, - „Култура”, Бачку Петровец,
- Милосављевић Петар (1997), *Срби и њихов језик*, „Народна и универзитетска библиотека”, Приштина,
- Сербске народне новине*, од 25. децембра 1835, превод уредника листа Теодора Павловића,
- Ковијанић Р. (1962), *Пјесник наше државне химне 'Хеј Словени'*, Стварање, 11-12, Цетиње,
- Ковијанић Ристо (1963), „Шафарик, Колар и Палацки у колу српске омладине”, *П.Ј. Шафарик*, зборник радова поводом 100-годишњице смрти, *Матица српска*, Нови Сад,
- Ковијанић Р. (1939), „Vduchu Kollara, Šafarika a Štura”, *Наш живот*, рочник VII, Бачки Петровац, число 3-4,
- Побједи*, рубрика Разговори: Ристо Ковијанић, „Његовати културне везе са Словацима”, разговарао М. Стојовић, Титоград, 5.11.1967.,
- Шкроб Зденко / Стамаћ Анте (1986), *Увод у књижевност*, Теорија, методологија, „Глобус”, Загреб,
- Колаковски Лешек (1972), *Филозофија позитивизма*, „Просвета”, Београд,
- Трипковић Милан (1998), *Социологија*, „Футура публикације”, Нови Сад,
- Хелер Агнеш (1988), *Културни покрети*, са француског Павле Секеруш, „Поља”, 353/354, НовиСад,
- Николајевич Сергеј Трубеској (1995), *Европа и Човечанство*, „Сопхиа”, 1920¹ Владимир Дворниковић, „Неколике рефлексije о судбини европске културе”, у књизи *Борба идеја*, „Службени лист СРЈ”-„Терсит”, Београд,
- Милосављевић Петар у (1996), *Систем српске књижевности*, „Народна и универзитетска библиотека”, Приштина,

Јовановић Слободан (1991), *Из историје и књижевности*, II, БИГЗ, Београд,
 Кусовац Никола (2000), *Лажна дилема: национално или глобално*, часопис „Свеске”, Панчево, март., бр., 51-52.

Resumé: Прáцу Србско-словенске литерáре стýкы Риста Ковијанића (Српско-словачке књижевне ве́зе Риста Ковијанића), напи́сану в подо́бе монографичке, чини де́вæт кáпитол: úвод, плаидо́уер за вýскум србско-словенских литерáрных стýков, србско-словенске литерáре стýкы в споло́енско-историчком контексте, биографиá, библиографиá прац а коментáре, вýзнам а границе Ковијанићовхо приносу мултикултурáлите, докуменáрне прилохы а зáвер.

Прáце Риста Ковијанића з историје а дејин литерáтуры предстáвјуј добру прикáд за такýто приступ влáстнеј минулости. Јехо архивне вýскумы а штúдиум србских списовате́л'ов а диел з XVIII. а XIX. стóрочиá а их стýку со словенскуо литерáтуроу проспиевájу ако к себáспознаниу србскеј литерáтуры, так ај к утворáниу словенскеј взиáжмности.

О Ковијанићови а јехо диеле дотераз са ве́лá напи́сало, также нáша прáца мá одóвдо́ненне ај в тејто скutoчности.

Идеа о потребе вýскуму србско-словенских литерáрных стýков са зродила по́енас нáшего зóберениá са вудавате́л'ством, в рáмци вудавате́л'ства Исто́чник з Новého Саду. Следи́уј јухословенску вудавате́л'ску проду́кциу повши́мили сме си, же је в облástи ко́паративних вýскумов нá поли културý а литерáтуру, ке́д са једна о србскуо литерáтуру а жеј взи́ах к остáтним литерáтурáм, нájвáчшиá ме́дзера в облástи србско-словенских стýков. Взи́ах србскеј литерáтуры тзв. ве́л'ких литерáтур (неме́цкеј, францúзскеј, англи́кеј, рускеј), а те́ж с нáми суседнýми, ма́рскóу а румунскуо, са во ве́л'ком, скúмájу, о чом са звере́нјују при́сепкы а кнйхы, те́ж пре́клáды з тýх литерáтур. Праце о стýкоч србскеј а словенскеј литерáтуры сý в то́мто контексте менеј публиковане. Веде́цкá штúдиá Јанá Кме́т'а, звере́ненá в осемдесиáтых рокох, зóберáла са јухословенско, влáстне, ју́жнословенско-словенскими литерáрными стýкми. По то́мто боло вуданýх е́ште не́ко́л'ко кнйх, во форме популáрных вудани́. Але плáновите́го а системáти́кего приступа тýмто отáзкáм не́боло.

Аж ке́д сме приступили збиерáниу материáлов пре нáшу тému, по́чхопили сме, же са без прац Риста Ковијанића нá то́мто поли не́мóже ни́ч вáжнејшего уроби́т'. Ковијанић зó седемдесиáт роков зóберениá са србско-словенскими литерáрными стýкми зóнечáл до де́ди́чства мимóриáднý по́енот литерáрно-културних фактов а úсудков в чáсописох, кнйхách а својом архиве, в дóследку чóго је нáша тému редефинованá ако монографиá о Ковијанићовых вýскумох србско-словенских културних стýков. Верíme, же са презентовáним Ковијанићовых вýскумов отвори́ приестор пре д'áлши́ вýскум тýчехо стýков а взи́ахов, ако простре́дничством једнотливых ауров, так ај цестоу процесов, при́то́мных в тýчехо взи́ахох.

Ве́д'á прац з дејин литерáтуры, Ковијанићово диело предстáвјује ај подни́кнутие нá вýскум сýчáснеј србскеј а словенскеј литерáтуры, а културá а литерáтура Словáков, жи́ују́чих в Србску, предстáвјуј к то́му нájлепши́ мо́ст. Литерáтура војводинских Словáков је в приáмом стýку сý сýчáсноу србскуо литерáтуроу, але ај с литерáтуроу нá Словенску.

Посудок Ковијанићовхо по́бути нá Словенску од року 1927-1939, јехо ко́решпóденциá, повојновеј úчáсти нá симпóзиáх во својеј дру́еј влástи а јехо кнйх, се́паратов а члáнков о србско-словенских литерáрных стýкоч предстáвјуј зáкáд нáшеј прáце о кóреј верíme, же зменáнá урчítý при́нос дејинáм србскеј а словенскеј литерáтуры а процесом интеркултурáлизáцие, кóреј ве́ду к мултикултурáлнеј споло́енности нá тýчехо нáших приесторох.

Ми́енíme, же је вóчходискóвá те́зá тејто прáце о потребе утворáниá србско-словенских литерáрных а културних взи́ахов, зá помóци презентáцие прац Риста Ковијанића, ај докáзáná.

В пресвeдче́ни, же је вýскум културних взи́ахов ме́дзи нáродми при́сепком к спознаниу себá в иных а иных в себе, абы са досиáхло себáпознание једнотливцá а нáродов, а нá те́н спóсoб са вухло вшáдепри́то́мнему егocентризму, е́ште рáз поукáзýјеме нá диело скромнého чловека а одовзденého бáдате́л'а Риста Ковијанића.

MEETING OF CULTURES

Summary: The Work *Serbian – Slovakian literary connections of Risto Kovijanic*, written in the form of a monograph, is made of nine chapters: introduction, for studying Serbian – Slovakian literary connections, Serbian – Slovakian literary connections in a social-historical context, biography, bibliography of works and comments, the value and frontiers of Kovianic's studying of Serbian- Slovakian literary connections, Kovianic's contribution to multiculturalism, documentary connections and summary.

A motif for writing this work is found in our belief that, today is very present a need for defining a culture in Yugoslavia as a Serbian national culture, and then a need for establishing a Sloven unity. The state of current spiritual disorientation of our people results from the fact that there is no autochthonism of the Serbian national culture in the XX century and its defining as a paradigm, but there is a Yugoslav culture, made as a politically abstract idea and a mechanical unity of various cultures: western, orientally Turkish, middle European, or even more specific, Serbian, Croatian, Slovenian, etc. To avoid this situation, it is necessary to make spiritual orientiers, for a man as well as for a nation. Studying one's own cultural history and its revalorization according to the constant axiological parameters and morally humanistic principles contributes to the setting of these spiritual orientiers.

Risto Kovianic's work in history and history of literature is a good example for this approach to one's own past. His researches in numerous archives and his studying of Serbian writers and their works from XVIII and XIX century and their connections to Slovakian literature contributes to self-knowing of Serbian culture and also to the establishing of Slavic unity. It has not been much written about Kovianic and m, his work so far, and this work has justification in that fact, too.

The idea of a need for studying Serbian-Slovakian literary connections developed in the time of our working in the publishing house „Istocnik” from Novi Sad. Reviewing the Yugoslav publishing pro-

duction we noticed that in the field of comparative studying of culture and literature, and concerning the Serbian literature and its relations to the other literatures, the largest emptiness is in the part of Serbian-Slovakian connections. The Serbian literary connections to the so called „big” literatures (German, French, English, Russian) and also to our neighbouring Hungarian and Romanian literatures, have been studied very much, and many books, supplements and translations from these literatures have been published. In that context the works on Serbian-Slovakian literary connections have been less published. The Jan Kmec's study, published in the eighties, was about the Yugoslav, more exactly south-Slovenian and Slovakian literary connections. After that a few books were published as popular editions. However, a sistematic approach to these questions has not been accomplished.

It was not until we started gathering data for our theme, that we realized that without Risto Kovijanic's work it was not possible to do anything more serious in this field. Kovijanic, in his seventy years of studying Serbian-Slovakian literary connections, bequeathed us a vast number of literary and cultural facts and opinions in magazines, books, and in his archives³. This made us redefine our theme into the monograph of Kovijanic's studying of Serbian-Slovakian literary connections. We believe that in the presenting of Kovijanic's researches we shall open the new field for further studying of these connections and relations by individual authors as well as through proceses emerged in these relations.

Kovijanic's work is not just a literary-historical work, it is also a persuasion for studying contemporary Serbian and Slovakian literature. The culture and literature of Slovaks who live in Serbia is the best bridge for that. The literature of Vojvodina's Slovaks is in immediate touch with the modern Serbian literature, and also with the literature in Slovakia.

The basis for our work we found in the exposure of Koviainic's staying in Slovakia from 1927 to 1939, in his correspondence, attending the simposiums in his „other country” after the war, his books, separates and articles on Serbian-Slovakian literary connections. We hpoe it will contribute to the Serbian-Slovakian literature and to the ineterculturalization processes that lead to the multicultural society in this country.

We believe that the starting thesis of this work on the need of reaffirmation of the Slavic unity, and especially of establishing Serbian-Slovakian literary and cultural connections is substantially supported by the example of Risto Kovijanic's work and life

Believing that studying cultural connections among the nations is a contribution to the act of seeing yourself in others and others in yourself in order to achieve „selfknowing” of a man and a nation, and so to avoid everlasting self-centredness, once more we recommend you the work of a humble man from Kotor and a devoted research worker of the Serbian literary history, Risto Kovijanic.